

*Корнійчук Ю. Г., здобувач кафедри педагогіки
Житомирського державного університету
імені Івана Франка (м. Житомир)*

РІВЕНЬ УСВІДОМЛЕННЯ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОМПОНЕНТІВ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ

У статті представлено результати опитування майбутніх офіцерів щодо рівня усвідомлення ними мети, напрямків, принципів, форм і методів організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Ключові слова: виховна робота, виховний процес, виховна діяльність, організаційні компоненти.

В статті представлені результати опрацювання будучих офіцерів относительно уровня осознания ими цели, направлений, принципов, форм и методов организации воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы.

Ключевые слова: воспитательная работа, воспитательный процесс, воспитательная деятельность, организационные компоненты.

In the article the results of polling of future officers are presented in relation to the level of awareness by them purpose, directions, principles, forms and methods of organization of educating activity with the servicemen of urgent service.

Keywords: educating work, educating process, educating activity, organizational components.

Актуальність визначення стану і перспектив виховної роботи у навчально-виховному процесі майбутніх військовослужбовців визначається Концепцією виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, в якій акцентується увага на забезпечення особистісно-орієнтованого, демократичного, гуманістичного виховного процесу військовослужбовців, орієнтованого на загальнолюдські моральні цінності.

Виховний процес у вищих військових навчальних закладах як об'єкт дослідження представлено у наукових працях А.О. Афанасьєва [1], І.О. Грязнова [2], В.М. Дзюби [3], А.В. Катковського [4], Ю.С. Красильника [5], С.М. Левченка [6], О.В. Фігури [7], Т.Л. Щеголевої [8] та інших.

Однак, розглядаючи науково-методичне забезпечення окремих напрямків виховної роботи у Збройних Силах України, поза увагою науковців залишається проблема вивчення готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби. Тому завданням нашої статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження стану підготовленості майбутніх офіцерів до виховної роботи у вищих військових навчальних закладах.

Нами було проведено емпіричне дослідження актуального стану виховної системи у ВВНЗ шляхом опитування майбутніх офіцерів. Експериментальну базу дослідження склали: Житомирський

військовий інститут Національного авіаційного університету (далі у тексті ЖВІНАУ); Національна академія оборони України (далі у тексті НАОУ). У дослідженні взяли участь курсанти 1-5 курсів. Тип вибірки – суцільна (участь у опитуванні взяли усі присутні на заняттях курсанти). Загальна кількість опитаних – 350 майбутніх офіцерів (з них 228 – курсанти ЖВІНАУ, 122 – курсанти НАОУ).

При підготовці статті використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз отриманих результатів дослідження, порівняння кількісних і якісних результатів опитування, узагальнення отриманих результатів), емпіричні (анкетування майбутніх офіцерів за допомогою опитувальника стану готовності та індивідуального ставлення майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби).

Метою опитування було: виявити рівень усвідомлення майбутніми офіцерами мети, напрямків, принципів, форм і методів організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Отримані результати дослідження та їх інтерпретація подані на рис. 1-10.

Першим показником визначення рівня готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності виступав рівень усвідомлення необхідності й актуальності впровадження певних напрямків виховної роботи. У ході опитування було виявлено, що більше 70% респондентів відзначили

Питання педагогіки

провідними напрямками виховної роботи у середовищі військовослужбовців фізичне (78%) і розумове (75%) виховання – Національна академія оборони України. У ЖВІНАУ показники за визначеними шкалами ще вищі: 92% респондентів

відзначили фізичне виховання як провідний напрямок виховної роботи у середовищі військовослужбовців строкової служби; 83% – розумове виховання; 85% – трудове виховання (див. Рис. 1.).

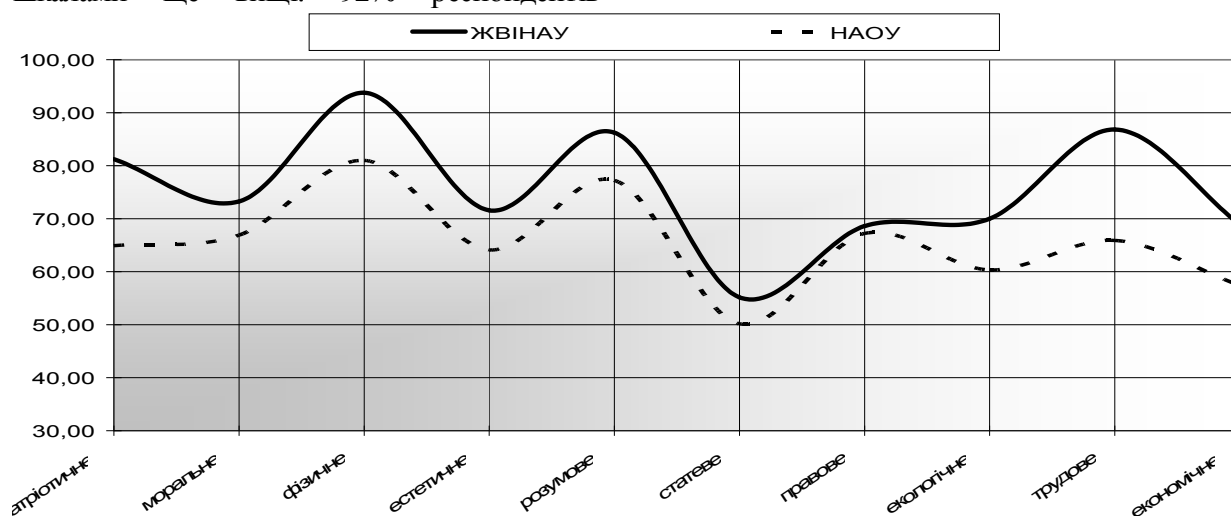

Рис. 1. Актуальність напрямків виховної роботи з військовослужбовцями, у %

Цікавим, на нашу думку, є розподіл відповідей респондентів за шкалою, що набрала найменше балів – статеве виховання (лише половина усіх опитаних).

Актуальність статевого виховання у середовищі як курсантів, так і військовослужбовців строкової служби, зумовлюються, на нашу думку, їх віковими психофізіологічними особливостями, а також специфікою виховного процесу (гомогенність навчальних груп, спільне проживання в казармі, замкнений характер освітнього процесу). Таким чином, респонденти відмітили напрями виховання, необхідні, в першу чергу, для успішного навчання

курсантів у ВВНЗ і/або успішного проходження військової служби. В той же час поза увагою залишаються якості, необхідні для життєвої (соціальної) компетентності військовослужбовців.

Показником, що корелює з усвідомленістю необхідності впровадження різних напрямків виховної роботи у середовищі військовослужбовців строкової служби виступає реалізованість цих напрямків роботи у вищому військовому начальному закладі, що готує офіцерів-вихователів. Отримані дані щодо стану реалізації різних напрямків виховної роботи у ВВНЗ представлені на рис. 2.

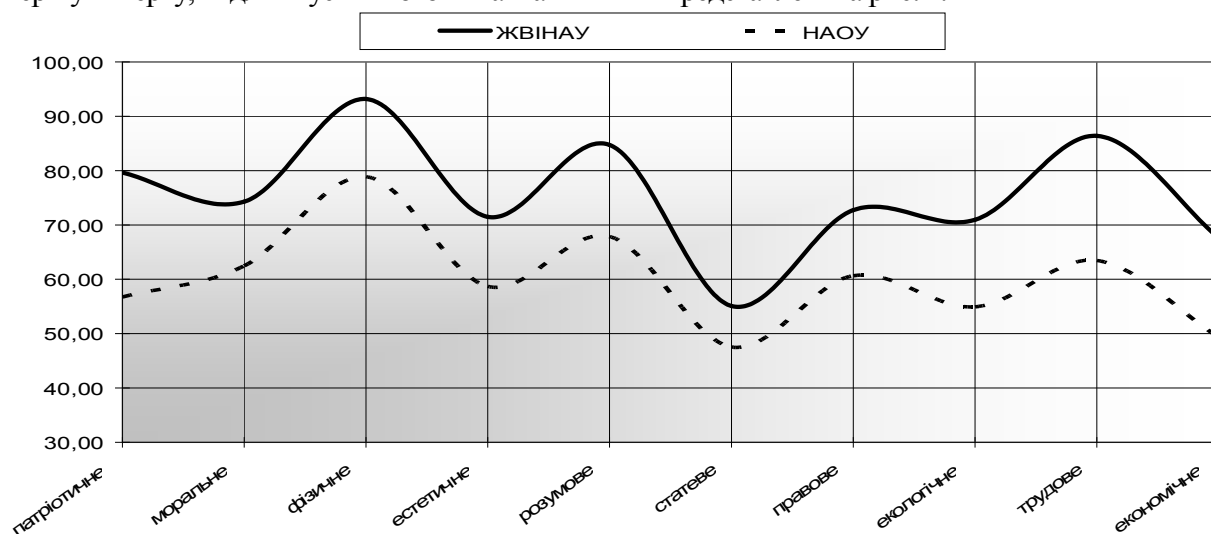

Рис. 2. Оцінка стану реалізації напрямків виховної роботи у ВВНЗ, у %

Питання педагогіки

Відповідно, у ВВНЗ наявність навчально-методичних розробок за різними напрямками виховного процесу відповідає зазначеній майбутніми офіцерами-вихователями актуальності. Найбільш забезпеченими і реалізованими є фізичне виховання (89% опитаних); розумове (76% респондентів); трудове (73,5% курсантів). В той час, як такі напрямки виховного процесу, як от: статеве виховання (51,5% опитаних), економічне виховання (55% респондентів) залишаються поза увагою виховного процесу у вищій військовій школі. Отримані показники за іншими

шкалами майже не відрізняються і характеризуються такими середніми показниками: для НАОУ – від 50% до 60%; для ЖВІНАУ – від 55% до 65%.

Однак отримані результати щодо актуальності й реалізованості окремих напрямків виховної діяльності суперечать визначеній респондентами провідній меті виховання військовослужбовців – формування всебічно розвинутої й соціально компетентної особистості майбутнього офіцера (59% курсантів НАОУ; 61% курсантів ЖВІНАУ) – результати зображено на рис. 3.

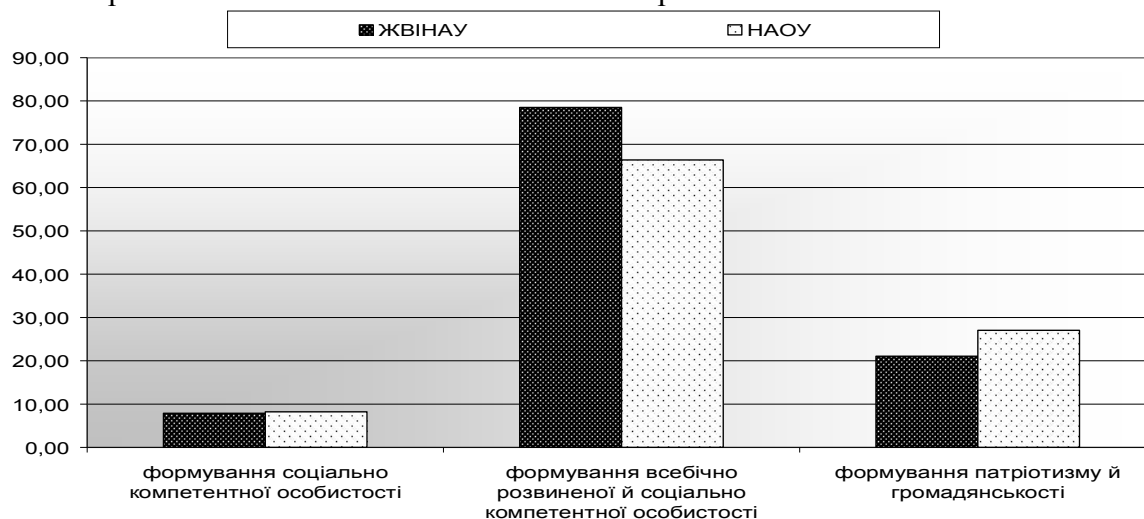

Рис. 3. Оцінка провідної мети виховання військовослужбовців, у %

На нашу думку, це може бути наслідком недостатнього розуміння респондентами сутності категорії «соціальна компетентність». Це підтверджується відсотками, набраними за іншими провідними цілями виховання військовослужбовців: «формування соціально компетентної особистості військовослужбовця» – 9% опитаних; «формування патріотизму й громадянськості військовослужбовців» – 17,5%.

Соціальну компетентність ми розглядаємо як інтегровану якість, що об'єднує не лише знання, вміння й навички військовослужбовців, але й їхні цінності, мотиви ставлення і власне стиль поведінки.

Наступним досліджуваним критерієм виступала оцінка респондентами очікуваних результатів виховної роботи з військовослужбовцями (див. рис. 4).

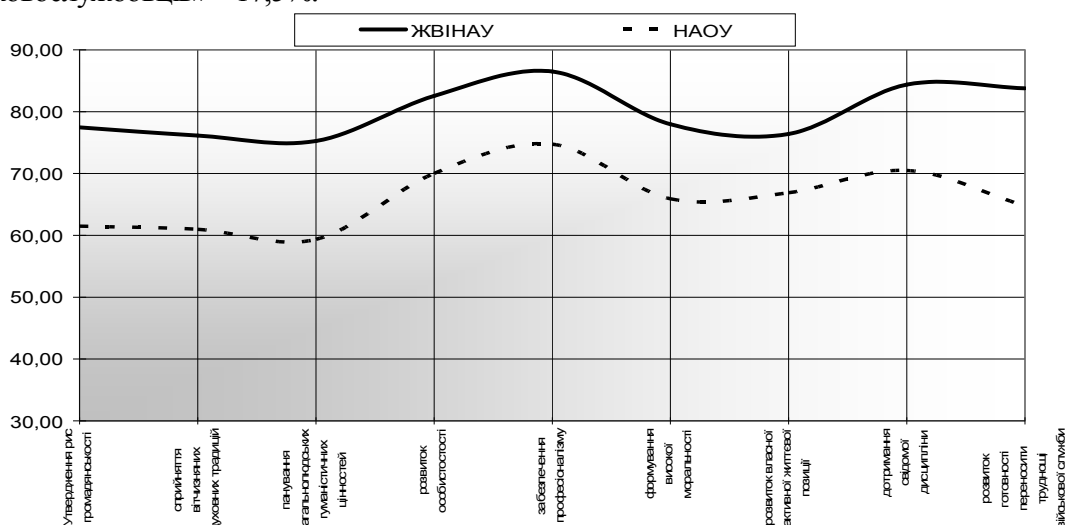

Рис. 4. Оцінка очікуваних результатів виховної роботи, у %

Питання педагогіки

Найбільше схвалювальних відповідей щодо очікуваних результатів виховної роботи було набрано за шкалами «Забезпечення професіоналізму» (у середньому 78% респондентів), «Дотримання свідомої дисципліни» (середній показник відповідей – 76%), «Розвиток особистості» (75% курсантів). На нашу думку, значна кількість відповідей щодо забезпечення професіоналізму як результату виховного процесу може визначатися розумінням курсантами діалектичної єдності процесу навчання і виховання.

Однак про той факт, що курсанти відділяють професійні й особистісні якості військовослужбовців свідчить те, що найнижчими показниками користуються шкали «Панування загальнолюдських

гуманістичних цінностей» і «Сприйняття вітчизняних духовних традицій» (у середньому по 66% респондентів). Таким чином, необхідно проводити спеціальну роботу з майбутніми офіцерами щодо усвідомлення ними ролі та місця особистісних якостей у професіограмі військовослужбовця.

У процесі проведення дослідження нами була проведена оцінка досліджуваними рівня реалізації принципів виховного процесу у ВВНЗ (див. рис. 5.). Найвищі результати щодо зrealізованості принципів виховання отримано за шкалами «професіоналізм» (76% респондентів), «професійна спрямованість» (75%), «системність» (74% курсантів) і «культуровідповідність» (70% опитаних).

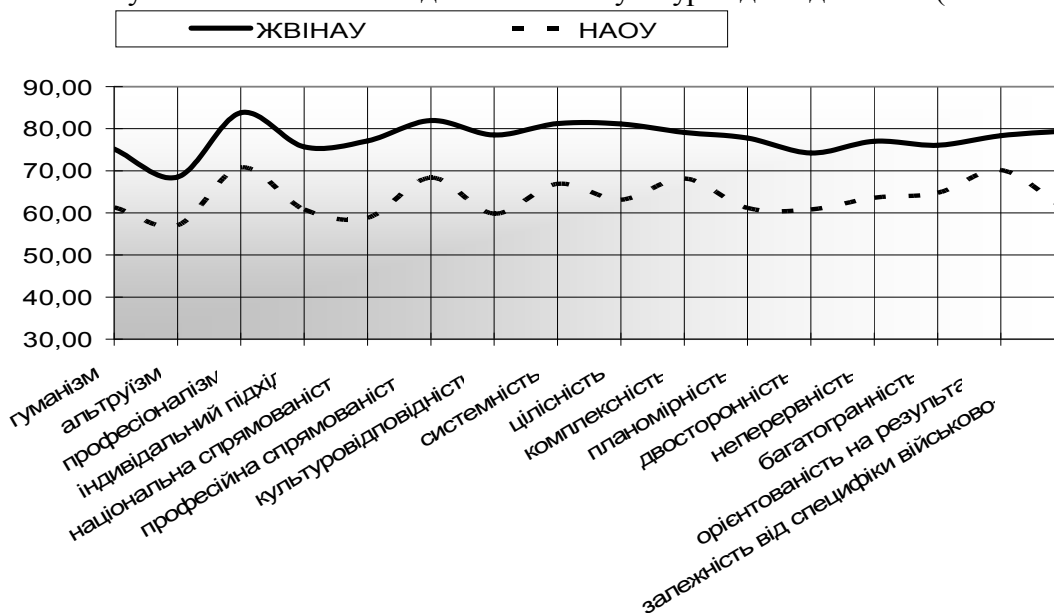

Рис. 5. Оцінка реалізації принципів організації виховного процесу, у %

Таким чином, на перший план у виховному процесі військовослужбовців виходить саме формування професійних рис, в той час як суспільні норми і загальнолюдські цінності відходять на другий план. Саме тому найнижчі отримані результати спостерігаються щодо реалізації у навчально-виховному процесі ВВНЗ таких принципів, як альтруїзм, національна спрямованість, індивідуальний підхід, двосторонність, гуманізм. Варто відзначити, що оскільки виховні системи експериментальних вищих військових навчальних закладів різняться, то і отримані результати залежать від специфіки виховної роботи у ВВНЗ.

Одночасно аналіз отриманих результатів дозволив виділити протиріччя: майбутні офіцери, з одного боку, не вважають за потрібне впроваджувати у виховний процес військовослужбовців загальнолюдські цінності, однак вимагають такого ставлення до себе. Так, серед основних недоліків організації виховної системи респонденти виділили: нерозвиненість інфраструктури вільного часу – 45% майбутніх офіцерів; відсутність занять за інтересами – 39% опитаних; неактуальність виховних заходів – 38% курсантів (див. рис. 6.).

Питання педагогіки

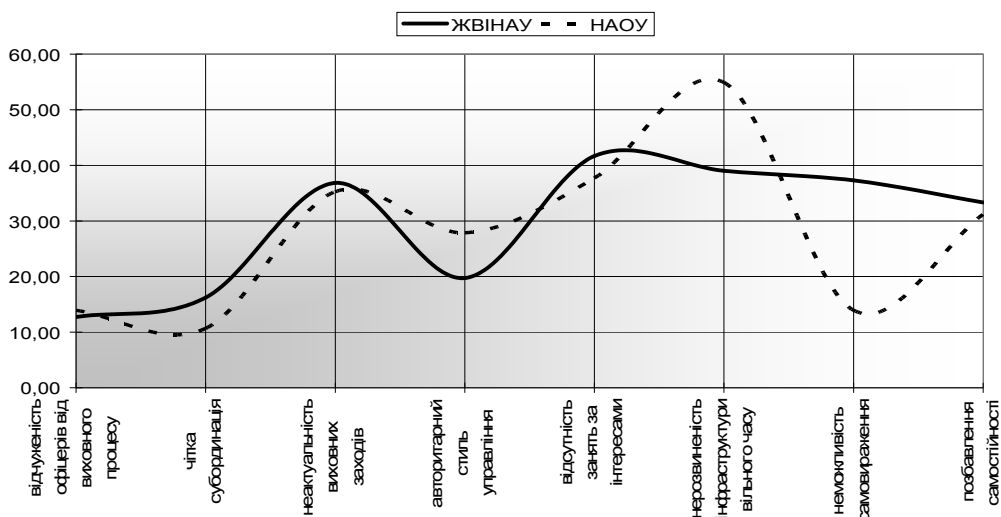

Рис. 6. Основні недоліки організації виховної роботи з військовослужбовцями, у %

Відповідно, серед складових виховного процесу, які необхідно першочергово реформувати, перше місце займають форми і методи виховної діяльності щодо військовослужбовців (про це зазначило більше 40% опитаних, що відображено на рис. 7.).

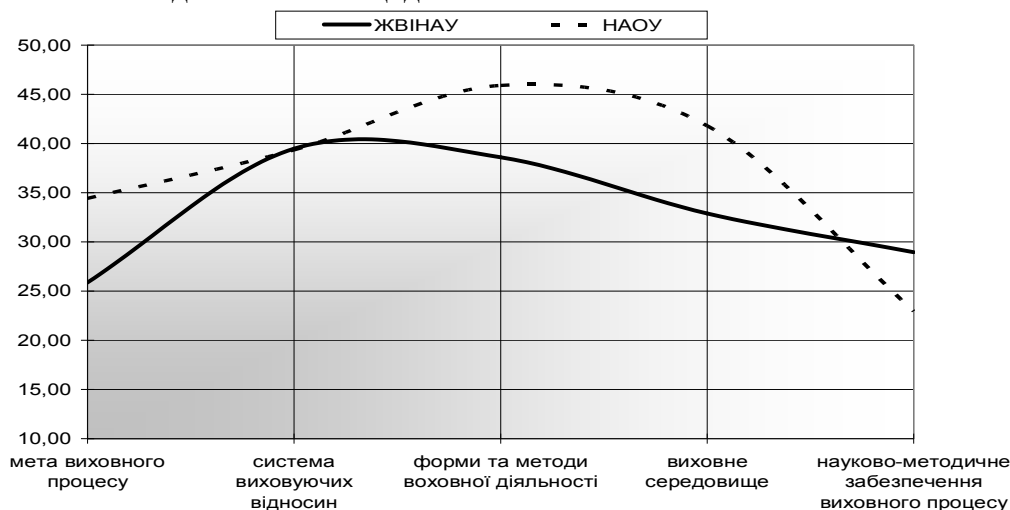

Рис. 7. Оцінка необхідності першочергової реформації складових виховного процесу, у %

Подальше відображення це питання набуло у відповідях про найбільш ефективні і цікаві форми і методи виховної роботи з військовослужбовцями. Так, 32% респондентів виділили як найбільш ефективну індивідуальну форму роботи, 31,5% - групову форму організації виховної роботи (див. рис. 8.).

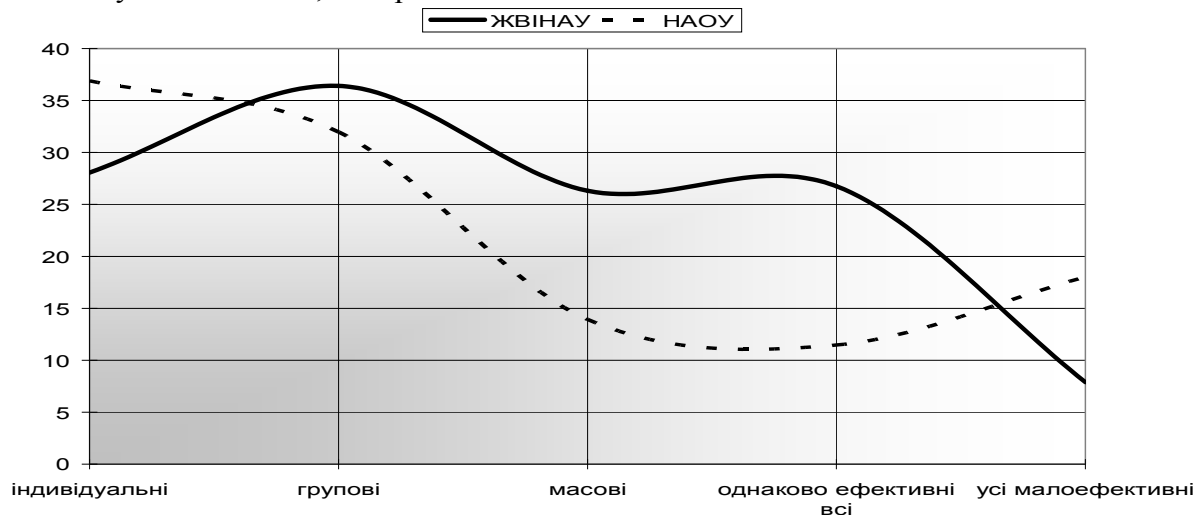

Рис. 8. Оцінка ефективності форм виховної роботи, у %

Питання педагогіки

Щодо форм, методів і прийомів виховання, то майбутні офіцери серед найбільш значущих виділили: спілкування (40% опитаних), спортивні заходи (28% респондентів), особистий приклад і тренінги (відповідно 28% і 24% курсантів). До найменш

значимих, на думку опитаних, форм, методів і прийомів виховної роботи були віднесені художня самодіяльність, дисциплінарні стягнення, інсценування, кризове втручання і просвітницькі лекторії (див. рис. 9).

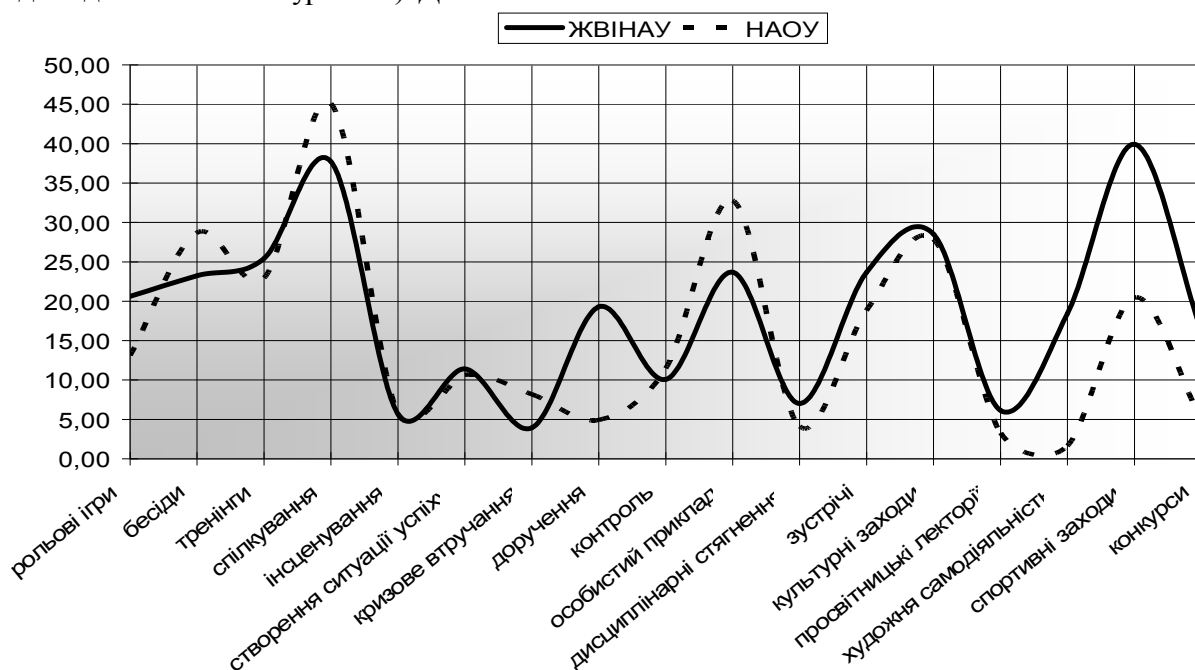

Рис. 9. Найбільш цікаві форми, методи і прийоми виховання, що дозволяють розкрити свій особистісний і професійний потенціал, у %

При цьому, серед найбільш вживаних форм, методів і прийомів виховання у їх навчальному закладі майбутні офіцери

віднесли: контроль, бесіди, спілкування, спортивні заходи, дисциплінарні стягнення (див. рис. 10).

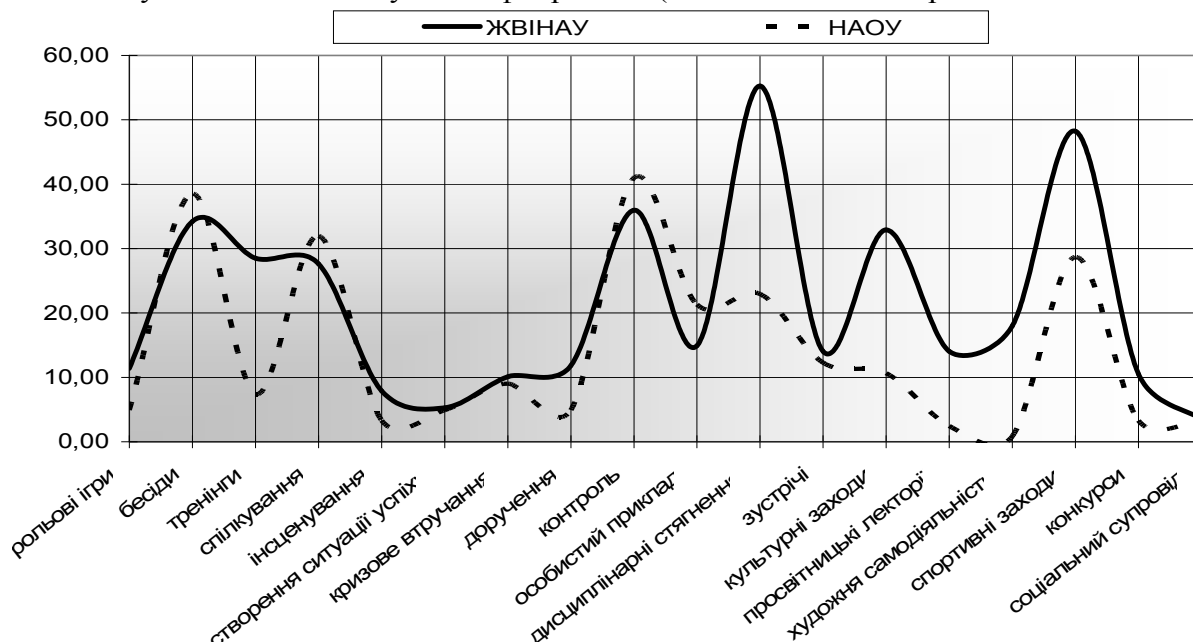

Рис. 10. Найбільш вживані форми, методи і прийоми виховання у вищих військових навчальних закладах, у %

Найменша частка схвалювальних відповідей припадає на методи соціально-педагогічної і психологічної підтримки майбутніх офіцерів, як-от: соціальний супровід, кризове втручання, тренінги. Це,

на нашу думку, підтверджує необхідність ширшого використання у професійній підготовці офіцерів дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Питання педагогіки

Таким чином, головними перспективами подальшої виховної роботи у середовищі як майбутніх офіцерів, так і військовослужбовців строкової служби є зростання ролі загальнолюдських і громадянських цінностей та особистісних якостей, які лежать в основі професіоналізму

майбутніх фахівців будь-якої спеціальності. В контексті гуманізації та орієнтації вищої освіти на особистість суб'єктів освітнього простору це стає першочерговим завданням у вихованні як професіонала, так і громадянина.

Література

1. Афанасьєв А.О. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / А.О. Афанасьєв; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. — К., 2005. — 20 с.
2. Грязнов І.О. Теоретико-методичні засади морального виховання майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / І.О. Грязнов; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. — Т., 2005. — 40 с.
3. Дзюба В.М. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: Автореф. дис... канд. пед. наук: 20.02.02 / В.М. Дзюба; Нац. акад. прикордон. військ України ім. Б.Хмельницького. — Хмельниц., 2002. — 21 с.
4. Катковський А.В. Удосконалення професійного виховання військовослужбовців за контрактом у прикордонних військах України: Автореф. дис...канд. пед. наук: 20.02.02 / А.В. Катковський; Нац. акад. прикордон. військ України ім. Б.Хмельницького. — Хмельницький, 2000. — 17 с.
5. Красильник Ю.С. Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил України засобами української етнопедагогіки: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю.С. Красильник; Ін-т вищ. освіти Акад. пед. наук України. — К., 2002. — 20 с.
6. Левченко С.М. Особистісно орієнтоване виховання майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.М. Левченко; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2004. — 20 с.
7. Фігура О.В. Формування морально-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі занять східними єдиноборствами: Автореф. дис... канд. пед. наук: 20.02.02 / О.В. Фігура; Нац. акад. Прикордон. військ України ім. Б.Хмельницького. — Хмельницький, 2002. — 18 с.
8. Щеголева Т.Л. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.Л. Щеголева; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б.Хмельницького. — Хмельниц., 2007. — 20 с.